

Ekonomische verkenning van het toerisme in en naar Vlaanderen

P. Boerjan, Stafmedewerker GOM - West-Vlaanderen

In deze bijdrage zal gepoogd worden Vlaanderen vanuit twee toeristisch-ekonomische invalshoeken te benaderen. Vooreerst zal Vlaanderen in een breder geheel gesitueerd worden als een generator van toeristische activiteit. In een tweede gedeelte zal de betekenis van Vlaanderen als receptief toeristisch gebied worden doorgeleucht. Het geheel wordt tenslotte afgerond met enkele beleidsbespiegelingen rondom de ontwikkeling van het toerisme in Vlaanderen¹.

Vlaanderen als toeristengenererend gebied

Europa vervult nog steeds een dominerende rol in het

koncert van de toeristengenererende landen in de wereld. Wanneer wij ons beperken tot internationaal toerisme, dan vertegenwoordigen de twaalf belangrijkste landen — waaronder negen Europese — circa drie vierden van de internationale toeristische uitgaven².

(1) Voor zover de statistische informatie terzake dit toelaat, staat 'Vlaanderen' hier voor de notie Vlaams gewest, d.i. de provincies West- en Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg en de arrondissementen Leuven en Halle-Vilvoorde. Deze notie stemt overeen met de Nielsen-distrikten I en II.

(2) S. Medlik, *Trends in world tourism*, Horwath & Horwath International, London, 1983, p. 3.

Tabel 1: Kengetallen met betrekking tot de vakantieparticipatie van de Westeuropese landen

Land	Totale bevolking (×1 mln) (a)	B.N.P. per capita (US \$) (a)	Netto vakantie- participatie	Bruto vakantie- participatie	% aandeel buitenlandse vakanties	Aantal buitenlandse vakanties per 100 inwoners	Referentie periode	Populatie
West-Duitsland	61,7	13.450	55	67	61	41	1982	14 j. en +
Italië	56,2	6.960	46	66	13	9	1980	14 j. en +
Ver. Koninkrijk	56,0	9.110	58	87	27	23	1982	16 j. en +
Frankrijk	54,0	12.190	58	105	15	16	1982	Tot. bevolking
Spanje	38,0	5.640	48	76	7	n.b.	1982	16-65 j.
Nederland	14,2	11.790	67	102	50	51	1982	Tot. bevolking
België	9,8	11.920	48	64	62	40	1982	Tot. bevolking
Zweden	8,3	14.870	83	180	33	59	1982	15-65 j.
Oostenrijk	7,6	10.210	47	80	45	36	1981	14 j. en +
Zwitserland	6,4	17.430	76	162	47	76	1980	tot 75 j.
Denemarken	5,1	13.120	56	87	42	37	1980	16 j. en +
Noorwegen	4,1	14.060	76	126	33	42	1979	15-74 j.
Ierland	3,4	5.230	49	59	35	21	1981	16 j. en +

(a) 1981

Bronnen:

World Bank, World Development Report 1983, Oxford University Press, New York, 1983.

Studienkreis für Tourismus e.v., Reiseanalyse 1982, Berichtsband, Starnberg, mei 1983.

R.D. Freitag, Die Italienische Reisemarktanalyse, IPK-Institut für Planungs kybernetik, München, 1982.

British Tourist Authority, London, 1983.

INSEE, Présentation de l'enquête sur les vacances des Français, Paris, 1983.

Gabinete de Investigacion Turistica C. Guitart, Barcelona, 1983.

CBS, Vakantie-onderzoek 1982, Mededelingen nr. 1142, Den Haag, December 1982. Aangevuld met schattingen voor de vakanties bij familie en kennissen door het Adviesbureau Tideman voor Toerisme en Rekreatie, Voorschoten.

WES, Toeristische gedragingen en attitudes van de Belgische bevolking, Brugge, 1982.

Turistkonsult, Sundelin, Rönninge, 1983.

R. Fuhri, Öorma 1981-82, Kurzbericht, Institut für Fremdenverkehr der Wirtschaftsuniversität Wien, Wien, 1982.

H.P. Schmidhauser, Reisemarkt Schweiz 1980-81, Institut für Fremdenverkehr an der Hochschule St.-Gallen, juni 1981.

Denmarks Statistik, The 1980 holiday pattern survey, Statistical News, Kopenhagen, oktober 1982.

Statistik Sentralbyra, Reiselivs, Statistik 1981, Oslo, 1981.

Irish Tourist Board, Dublin.

De Duitse Bondsrepubliek (20,4 miljard US \$) en de USA (10,4 miljard US \$) totalizeren samen reeds één derde van alle internationale toeristische uitgaven in de wereld.

In dit geheel figureert België (inklusief het Groot-hertogdom Luxemburg) onder de ' + US \$ 3 billion countries' en rangschikte zich in 1980³ hiermee op de achtste plaats na West-Duitsland, USA, UK, Frankrijk, Japan, Nederland en Oostenrijk. België heeft deze hoge rangschikking niet zozeer te danken aan het feit dat de Belgische bevolking relatief veel met vakantie gaat, maar veeleer aan de erg hoge gerichtheid op het buitenland.

Alhoewel grote voorzichtigheid is geboden bij het vergelijken van de resultaten van de diverse landen⁴, blijkt dat België zowel inzake netto- als bruto-vakantieparticipatie⁵ tot de staart van de Westeuropese landen behoort en in elk geval aanzienlijk achterop ligt met landen als Zweden, Noorwegen, Zwitserland, het Verenigd Koninkrijk en Nederland.

Konkreet bracht een statistische analyse⁶ aan het licht dat het feit dat de Belgen veel minder met vakantie gaan dan de Nederlanders, weinig te verklaren is door verschillen inzake inkomensniveau, verstedelijingsgraad of leeftijdsstructuur, maar zeer overwegend door een uiteenlopende mentaliteit.

Dit kan konkreet vertaald worden in de vaststelling dat een Nederlander in doorsnee, een veel hogere prioriteit toekent aan het vakantiefenomeen dan de Belg. Ongetwijfeld dient ook ingekalkuleerd dat een Nederlander méér vakantie koopt met zijn gulden dan een Belg met zijn frank.

Het loont de moeite ook even de verhouding binnenland-buitenland in het bestemmingspatroon van de Belgische vakantiegangers te situeren in een West-europees perspectief.

België behoort, samen met West-Duitsland, tot de landen waarvan méér dan drie vijfden van de vakanties in het buitenland werden doorgebracht. Men bekomt evenwel een betere absolute vergelijkingsmaatstaf door het aantal buitenlandse vakanties per 100 inwoners te becijferen. In deze optiek vertonen de Zwitsers, Zweden en in iets geringere mate de Nederlanders het hoogst aantal buitenlandse vakanties per 100 inwoners. België situeert zich in de daaropvolgende groep van landen (samen met West-Duitsland en Noorwegen) die circa 40 buitenlandse vakanties per 100 inwoners tellen.

Deze relatief hoge positie is niet het gevolg van de participatiegraad van onze bevolking aan het vakantiegebeuren (die relatief laag uitvalt), maar aan het hoge aandeel van het buitenland in het geheel van de bestem-

mingskeuze van de Belgen. Dit aandeel, dat het hoogste is van alle Westeuropese landen (62%) is ons inziens vooral te verklaren door de kleine oppervlakte van ons land en het beperkte potentieel aan toeristische centra in het binnenland, evenals aan de goede ligging ten aanzien van meerdere aantrekkelijke buitenlandse toeristische gebieden.

Na deze globale situering van België in een ruimer geheel, lijkt het aangewezen Vlaanderen als toeristengenerator te situeren in een Belgisch perspectief.

In de eerste plaats zal hierbij aandacht worden gegeven aan het belangrijkste luik, met name het vakantie-toerisme. De kernvraag die in dit verband gesteld wordt is, in welke mate Vlaanderen — qua vakantiegedrag — zich onderscheidt van de overige landsgedeelten: Brussels gewest, Wallonië.

Tabel 2 illustreert dat de hoofdlijnen van het vakantiegedrag van de Vlaamse bevolking relatief weinig afwijken van het nationaal patroon. Het ligt uiteraard in de lijn van de verwachtingen dat, rekening houdend met het hoge inkomensniveau en de verstedelijingsgraad van Brussel-Hoofdstad, alle essentiële indicatoren in verband met het vakantiegedrag (vakantieparticipatie, verblijfsduur en bestedingen, oriëntatiegraad op het buitenland) hier aanzienlijk hoger liggen dan het Rijks-gemiddelde.

Opvallend is wel dat de Vlaamse bevolking beduidend meer aan het vakantiegebeuren participeert dan de Waalse bevolking. De lagere verblijfsduur van de Vlaamse ten opzichte van de Waalse vakantiegangers wordt gecompenseerd door de relatief hogere man-dag bestedingen.

De beduidend sterkere gerichtheid van Walen en Brusselaars op het buitenland in vergelijking met de Vlamingen, is vrijwel uitsluitend het gevolg van hun grotere affiniteit ten aanzien van Frankrijk.

(3) Noteer dat de US \$ in 1980 erg zwak genoteerd stond.

(4) Cfr S. Medlik, *Holiday surveys examined*, London, Horwath & Horwath, 1983.

(5) Het begrip 'vakantie' wordt in de meeste Westeuropese vakantie-onderzoekingen benaderend omschreven als een verblijf buiten de woonplaats van minstens vier opeenvolgende nachten, met rekreative doeleinden. De netto vakantieparticipatie geeft in % aan hoeveel personen minstens één keer met vakantie geweest zijn gedurende de beschouwde periode (normaliter één jaar). De bruto vakantieparticipatie geeft het aantal vakanties weer op 100 personen gedurende diezelfde periode.

(6) Cfr W.E.S. *Vakantie van de Belgen in 1982*, Facetten van West-Vlaanderen, nr. 100, Brugge, 1984, p. 17.

Tabel 2: Essentiële karakteristieken van het vakantiegedrag van de Belgische bevolking, per gewest, 1982

Omschrijving	Vlaanderen	Brussel Hoofdstad	Wallonië	Het Rijk
Netto vakantieparticipatie	47,3	63,6	43,5	47,9
Bruto vakantieparticipatie	63,7	91,8	54,9	63,9
% aandeel van de buitenlandse vakanties	58,8	66,0	64,8	61,8
Gemiddelde verblijfsduur	14,4	18,4	16,2	15,5
Gemiddelde bestedingen per man-dag	856	881	762	832

Bron: WES-enquête 1982.

Foto Inbel, Brussel

De kust blijft ons grootste attractiegebied.

In tabel 3 worden de geciteerde essentiële karakteristieken van het vakantiegedrag vertaald in makro-grootheden. Hieruit blijkt dat zowel in termen van vakanties, vakantienachten als vakantiebestedingen, Vlaanderen méér dan de helft van het geheel voor zijn rekening neemt. De totale vakantiebestedingen van de Vlamingen lopen op tot 43,5 miljard, waarvan slechts iets méér dan één vijfde in het binnenland gespendeerd is. Dit aandeel is nog beduidend hoger in vergelijking met de Brusselaars (16%) en de Walen (17%), maar lijkt toch relatief laag. Dit vloeit voort uit de omstandigheid dat de man-dag uitgaven voor een buitenlandse vakantie (997 fr) méér dan dubbel zo hoog oplopen in vergelijking met een binnenlandse vakantie (471 fr).

Een laatste vraag die zich opdringt is in welke richting Vlaanderen als toeristengenerator geëvolueerd is in vergelijking met de overige landsgedeelten van België.

Alhoewel de statistische validiteit van de resultaten minder groot wordt bij verdere uitsplitsing van de gegevens (die het resultaat zijn van een steekproefonderzoek), reveleert tabel 4 enkele opvallende vaststellingen.

Globaal blijkt dat de Belgische vakantiemarkt tussen 1967 en 1976 zeer sterk is toegenomen, terwijl de groei sinds 1976 zeer beperkt is. Terwijl de groei van 1967 en 1976 vrij gelijkmatig was verspreid over de drie onderscheiden landsgebieden, blijkt de verdere toename van de vakantieparticipatie tijdens de periode 1976-

Tabel 3: De toeristische-ekonomische betekenis van de Belgische vakantiemarkt, per regio, 1982

Omschrijving	Vlaanderen	Brussels Gewest	Wallonië	België
<i>Bevolking (× 1 miljoen)</i>	5,6	1,0	3,2	9,8
<i>Vakanties (× 1 miljoen)</i>				
totaal	3,6	0,9	1,8	6,3
binnenland	1,5	0,3	0,6	2,4
buitenland	2,1	0,6	1,2	3,9
<i>Vakantie-nachten (× 1 miljoen)</i>				
totaal	51,9	16,6	29,2	97,7
binnenland	19,4	4,7	9,0	33,1
buitenland	32,5	11,9	20,2	64,6
<i>Vakantiebestedingen (× 1 miljard)</i>				
totaal	43,5	14,3	21,8	79,6
binnenland	9,2	2,3	3,8	15,3
buitenland	34,3	12,0	18,0	64,3
<i>Bevolking (%)</i>	57,1	10,2	32,7	100,0
<i>Vakanties (%)</i>				
totaal	57,1	14,3	28,6	100,0
binnenland	62,5	12,5	25,0	100,0
buitenland	53,8	15,4	30,8	100,0
<i>Vakantie-nachten (%)</i>				
totaal	53,1	17,0	29,9	100,0
binnenland	58,6	14,2	27,2	100,0
buitenland	50,3	18,4	31,3	100,0
<i>Vakantiebestedingen (%)</i>				
totaal	54,6	18,0	27,4	100,0
binnenland	60,2	15,0	24,8	100,0
buitenland	53,3	18,7	28,0	100,0

Tabel 4: Evolutie van de vakantieparticipatie van de volwassen Belgische bevolking, naar gewest, WES 1967-76-82

Omschrijving	Vlaamse provincies	Brabant	Waalse provincies	Het Rijk
<i>Netto vakantieparticipatie</i>				
1967	30,6	45,5	31,9	34,3
1976	41,9	60,6	45,3	47,2
1982	46,2	58,4	41,2	47,5
<i>Bruto vakantieparticipatie</i>				
1967	35,9	59,8	39,0	42,1
1976	53,6	87,7	57,7	62,6
1982	58,0	77,7	48,8	59,7

82 enkel gelokaliseerd te zijn in Vlaanderen. Daarentegen noteerde Brabant en vooral Wallonië een vrij opvallende terugloop.

Alhoewel de vakanties, economisch vertaald, vanuit het belangrijkste gedeelte van de toeristische activiteit van de bevolking vertegenwoordigen, is het verder aangewezen om via enkele hoofdlijnen van het dag- en weekendtoerisme, een meer volledig beeld op te hangen van de betekenis van Vlaanderen als toerismegenerator in een Belgisch perspectief. Het reeds vermelde 1982 WES-onderzoek verschaft een globale indruk omtrent de omvang van de daguitstappen en de weekendvakanties van de Belgische bevolking. De resultaten dienen duidelijk in het kader van de aangehouden definities te worden geïnterpreteerd.

De weekendvakanties betreffen enkel de betaalde verblijven met 1, 2 of 3 overnachtingen buiten de woonplaats en dit met rekreatieve doeleinden⁷. Volgende cijfergegevens situeren de omvang van de participatie van de bevolking inzake weekendvakanties:

Omschrijving	Vlaanderen	Brussel- Hoofdstad	Wallo- nië	Het Rijk
Aantal WE-vakanties op 100 inwoners	18,3	36,1	9,4	17,4
Bestedingen per W.E.-vakantie	3.024 fr.	3.034 fr.	2.463 fr.	2.910 fr.
% aandeel van de buitenlandse WE-vakanties	44,6%	20,8%	33,5%	37,2%

Veralgemeend naar de Belgische bevolking, telt men aldus 1,7 miljoen dergelijke weekendvakanties, waarvan circa 1 miljoen voor rekening van Vlamingen komen. De overeenstemmende weekendvakantiebestedingen lopen op tot 4,7 miljard frank; waarvan twee derden (3,1 miljard frank) van Vlamingen.

Ongeveer de helft van de weekendvakantiebestedingen van de Belgen (2,3 miljard frank) gebeurt in het buitenland. De Vlamingen staan hier borg voor een bestedingsbedrag van circa 1,3 miljard frank.

In de marge van het voormeld weekendvakantie-onderzoek werd gepeild naar de weekendvakanties in tweede verblijven⁸. Benaderend kunnen hieruit volgende indicaties worden gedistilleerd:

Omschrijving	Vlaanderen	Het Rijk
Aantal WE-vakanties in tweede verblijven:		
totaal	2,5 mln	4,9 mln
in het binnenland	2,4 mln	4,7 mln
WE-vakantiebestedingen in tweede verblijven:		
totaal	1,8 mld fr.	3,5 mld fr.
in het binnenland	1,7 mld fr.	3,3 mld fr.

Hieruit blijkt dat, alhoewel de weekendvakanties in tweede verblijven qua aantal circa driemaal zo hoog zijn als de betaalde weekendvakanties, laatstgenoemde

groep per saldo in bestedingsvolume belangrijker is.

Het laatste luik met betrekking tot het 'toeristisch' gedragspatroon van de bevolking heeft betrekking op de daguitstappen. In het voormelde WES-onderzoek werden de daguitstappen omschreven als: 'verblijven buiten de woning die ongeveer de ganse dag in beslag nemen, zonder dat hiermee een overnachting gepaard gaat'. In elk geval wordt het middagmaal niet thuis gebruikt. Het zijn uitstappen voor rekreatieve doeleinden, waarbij men minstens 20 km van huis weggaat. Uitstappen waarbij men uitsluitend familie en kennissen bezoekt, evenals de uitstappen met een routinematig karakter (vb. regelmatige actieve sportbeoefening) werden evenwel buiten beschouwing gelaten⁹.

Opvallend is de vaststelling dat de daguitstappenparticipatie veruit het hoogst is in het Vlaamse landsdeel. In Vlaanderen noteert men gemiddeld 178 daguitstappen per 100 inwoners, tegenover slechts 111 voor de Brusselaars en 61 voor de Walen. De frappant hoge daguitstappenparticipatie van de Vlaamse bevolking vindt voor een belangrijk gedeelte zijn verklaring in de nabijheid van de Belgische Kust, die een dominerende functie bekleedt als rekreatiegebied voor de Belgische bevolking.

Bij het omslaan van bovengaande relatieve cijfers totalizeert men voor 1982 circa 13,1 miljoen daguitstappen van Belgen, waarvan 11,5 miljoen in het binnenland. Vlaanderen genereert iets meer dan drie vierden (hetzij circa 10 miljoen) van het totaal aantal daguitstappen. Van deze 10 miljoen Vlaamse daguitstappen hebben er 9,2 miljoen een binnenlandse bestemming. Vertrekt men van een geschat bestedingsbedrag van 400 fr. per dagtocht, dan mag de daguitstappenkonsumptie van de Belgen op ruim 5 miljard fr. worden geraamd. De Vlamingen vertegenwoordigen hierin circa 4 miljard fr. In tabel 5 wordt een samenvattend overzicht gegeven, dat de positie van Vlaanderen situeert in het geheel van de Belgische toeristische bestedingen.

De toeristische consumptie van de Belgische bevolking kan voor 1982 op 93 miljard Belgische frank¹⁰

(7) Dit betekent dat de weekendvakanties bij familie en vrienden en in tweede verblijven, die qua aantal erg belangrijk zijn, buiten het onderzoek werden gehouden.

(8) Het begrip tweede verblijf werd gedefinieerd als: 'elke vorm van verblijfsaccommodatie die iemand naast de woning, waarin hij zijn hoofdverblijf vindt, duurzaam of voor een lange periode (minstens zes maand) voor zichzelf en zijn gezin beschikbaar houdt ten einde daarin naar wens tijdelijk nacht- en woonverblijf te kiezen'. Dit betekent dat naast de klassieke tweede verblijven als appartement, villa, hovertje, bungalow, enz. ook een partikuliere boot of een tent, tour- en stacaravan met vaste standplaats op een terrein in de definitie begrepen zijn.

(9) Door deze definitie werd beoogd zoveel als mogelijk de werkelijke 'toeristische' daguitstappen te weerhouden. Wel dient aangegeven dat enkel de daguitstappen vanuit de woonplaats werden weerhouden en niet diegenen die eventueel tijdens een (korte) vakantie plaatsvonden.

(10) Dit cijfer is minimaal en omvat o.a. niet de bestedingen uit hoofde van zakenreizen. Verder dient vooral aangestipt dat alle aankopen van duurzame consumptiegoederen (caravan, boot, enz.) ten behoeve van de vakantie niet in de berekeningen betrokken zijn.

Tabel 5: De geraamde toeristische bestedingen (in miljard fr.) van de Belgische en de Vlaamse bevolking, 1982

Omschrijving	Vlaanderen		België	
	Totaal	Binnenland	Totaal	Binnenland
Vakanties	43,5	9,2	79,6	15,3
WE-vakanties:				
betaald	3,1	1,3	4,7	2,3
in 2e verblijven	1,8	1,7	3,5	3,3
Daguitstappen	4,0	3,6	5,2	4,7
Totaal	52,4	15,8	93,0	25,6

Bron: WES-enquête 1982.

worden geraamd, hetgeen zowat 3,6% van de private consumptie vertegenwoordigt. Hiervan komt iets meer dan 50 miljard frank voor rekening van de Vlaamse bevolking; hetgeen overeenkomt met 56% van de nationale toeristische bestedingen. Dit cijfer stemt nagenoeg overeen met het bevolkingsaandeel van Vlaanderen (57%) in het Rijk.

Duidelijk alvast is dat Vlaanderen in absolute cijfers de belangrijkste generator van toeristische bestedingen in België vormt en bovendien veruit de hoogste groei vertoont gedurende de laatste jaren. Relatief, dit wil zeggen per capita, liggen de toeristische bestedingen beduidend hoger bij de Brusselaars, maar anderzijds overtreft Vlaanderen Wallonië reeds in beduidende en toenemende mate.

Vlaanderen als receptief toeristisch gebied

In het tweede gedeelte van deze bijdrage zal gepoogd worden een globaal beeld op te hangen van het receptief toerisme in Vlaanderen. Deze schets valt uiteen in

drie elementen, met name een bespreking van de structuur van resp. het verblijfs- en eendagstoerisme in Vlaanderen, afgerond met een evaluatie van de economische betekenis terzake.

De structuur van het verblijfstoerisme in Vlaanderen

Bij de bespreking van de structuurkenmerken van de verblijfstoeristische vraag naar Vlaanderen, beperken wij ons tot het schetsen van enkele hoofdlijnen terzake. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de NIS-overnachtingsgegevens. In dit opzicht dient gewaarschuwd voor een grove onderschatting en vertekening van de werkelijkheid.

Voor 1982 werden in Vlaanderen officieel 21,8 miljoen overnachtingen genoteerd, hetzij 73% van het Rijkstotaal (30 miljoen). Hieruit kan men alvast afleiden dat Vlaanderen — relatief gezien in de nationale kontekst — nog sterker domineert als receptief dan als genererend toeristisch gebied.

De verblijfstoeristische vraag in Vlaanderen is bij-

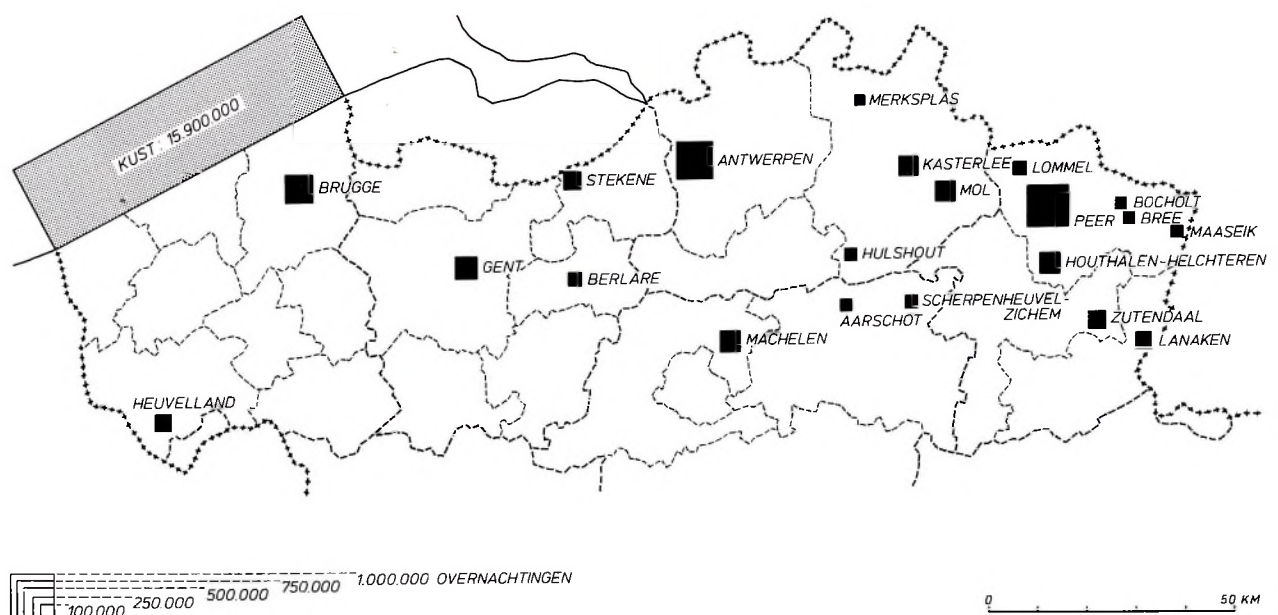

Fig. 1. Overzicht van de belangrijkste centra voor verblijfstoerisme in Vlaanderen, 1982.

zonder sterk geaxeerd op de Kust, die op een enge strook van 67 km circa 15,9 miljoen overnachtingen noteerde in 1982. Hiermee vertegenwoordigt de Kust 73% van het aantal overnachtingen in Vlaanderen. Het is welbekend dat de Kust, met een lokale bevolking van 180.000 eenheden, op een piekzondag tijdens het hoogseizoen, naast circa 300.000 verblijfs gasten, ook nog naar raming 250.000 dagjesmensen moet verwerken en hiermee een absoluut verzadigingsniveau bereikt.

Na de Kust vormen de Kempen, met circa 2,9 miljoen officiële overnachtingen, een tweede belangrijke toeristische entiteit. Terwijl de Kust een bijzonder sterke ruimtelijke concentratie vertoont, bieden de Kempen het beeld van een grote ruimtelijke spreiding¹¹.

Weliswaar is het mogelijk enkele concentratiepunten aan te duiden. Het fenomeen Erperheide te Peer is met zijn ruim 850.000 overnachtingen duidelijk een geval apart. Daarnaast situeert het zwaartepunt van de Kempen zich in de Oosterkempen van de provincie Antwerpen. Dit gebied dat de gemeenten Lichtaart, Kasterlee, Retie, Dessel, Geel, Mol en Balen omvat, totalizeert 505.000 overnachtingen. Hierin vormen Mol en Kasterlee kennelijk de kernpunten. In Limburg kan, behalve het zwaartepunt Peer, verder vooral de zone Midden-Limburg worden aangestipt. Deze zone, waarin Houthalen-Helchteren het zwaartepunt vormen, totalizeert 635.000 overnachtingen.

Zonder het belang van de overige toeristische centra te willen minimaliseren, kan daarnaast vooral worden gewezen op het belang van enkele (kunst-)steden. Hieronder treden Antwerpen (724.000 overnachtingen in 1982) en Brugge (390.000 overnachtingen in 1982) op de voorgrond. Terwijl de vraag te Antwerpen sterk bezenuwd is door het drukke zakenleven, is het verblijfs toerisme te Brugge overwegend van rekreatieve aard¹².

Door hun monopoliepositie — die te danken is aan het bezit van unieke rekreatieve en/of zakelijke eigenheden — kan het verblijfs toerisme in deze steden als een typisch voorbeeld van het zogenaamde 'Wanderlust travel'-type worden vooropgesteld¹³. Dit impliceert onmiddellijk dat de geografische aantrekkingskracht van deze steden op de vraag veel verder reikt in vergelijking met de Kust en de Kempen¹⁴. Beide laatste toeristische entiteiten gelden als voorbeeld van het 'Sunlust travel'-type¹⁵. Hier is er een veel grotere substitutiemogelijk-

heid met konkurrente toeristische gebieden. Dit uiteenlopend karakter vindt duidelijk zijn neerslag in de herkomststructuur van de vraag (cfr. tabel 6).

Teneinde het inzicht in de geografische marktstructuur van de vraag af te ronden, dient erop gewezen dat — voor wat de buitenlandse clientèle betreft — de Kust als een nationaal vakantiegebied kan worden getypeerd: 62% van de binnenlandse vakantiegangers aan de Kust zijn afkomstig uit het Vlaamse gewest, 13% uit Brussel-Hoofdstad en 25% uit Wallonië. Daarentegen zijn 93% van de binnenlandse vakantiegangers in de Kempen nederlandstaligen (vooral uit de provincie Antwerpen).

Naast de geografische herkomst van de vraag, vormt de logiesstructuur een tweede essentiële karakteristiek. De logiesstructuur aan de Kust valt op door de dominerende rol van het appartements- en villatoerisme, aangevuld door de aanwezigheid van het kampeer-, hotel- en sociaal toerisme. Daarentegen ligt in de Kempen uitgesproken de nadruk op het kampeertoerisme. Het vakantiedorp Erperheide¹⁵ en het sociaal

(11) Eigenaardig genoeg wordt het toerisme in de Kempen veel sterker gedomineerd door een beperkt aantal leidende rekreatie-ondernemingen, hetgeen aan de Kust beduidend minder het geval is.

(12) De NIS-gegevens laten niet toe een onderscheid te geven tussen het zakelijk en rekreatief karakter van de goteerde overnachtingen.

(13) Cfr H.P. Gray, *International Travel - International Trade*, Heath Lexington Books, Massachusetts, 1970, p. 13: 'Wanderlust is that basic trait in human nature which causes some individuals to want to leave things with which they are familiar and to go and see at first hand different existing cultures and places, or the relics of past cultures in places famous for their historical associations, ruins and monuments'. 'Sunlust generates a special type of travel which depends upon the existence elsewhere of different or better amenities for a specific purpose than are available locally. These amenities need not be different in culture or in kind from these available close by: e.g. seaside vacation, a skiing weekend'.

(14) De herkomst van het groot aantal Nederlanders in de Kempen is hoofdzakelijk te lokaliseren in de nabije provincies Noord-Brabant en Limburg.

(15) Dit werd door ons ondergebracht bij de huurwoningen.

Tabel 6: Indeling van de overnachtingen in Vlaanderen, naar herkomstgebied, 1982

Land van herkomst	Kust	Kempen	Antwerpen	Brugge	Vlaanderen
België	87,3	53,6	14,6	14,6	76,3
Buitenland	12,7	46,4	85,4	85,4	23,7
West-Duitsland	4,1	1,6	13,4	12,7	4,5
Ver. Koninkrijk	2,8	0,4	11,3	21,6	3,4
Frankrijk	2,4	0,4	8,1	15,7	3,0
Nederland	2,2	43,3	14,5	12,3	8,9
G.H. Luxemburg	0,8	0,1	0,3	0,3	0,6
USA	0,0	0,0	6,3	8,6	0,7
Overig buitenland	0,4	0,6	31,5	14,2	2,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: NIS, Statistiek van het Toerisme en het Hotelwezen, 1982.

*Kultureel toerisme -
Tentoonstelling Pieter Pourbus,
Brugge 29.6 tot 30.9.1984.*

toerisme zijn belangrijke aanvullende componenten (cfr tabel 7).

Hierbij dient evenwel opgemerkt dat de officiële NIS-statistiek geen telling maakt van de vakanties in tweede verblijven en bij familieleden of vrienden, die zowel voor de Kust als de Kempen een belangrijke betekenis hebben. Zowel te Antwerpen als te Brugge ligt de klemtoon vrijwel uitsluitend op het hotelwezen. Een en ander wijst er duidelijk op dat het aan de Kust en in de Kempen om vakantietoerisme gaat met een relatief lange verblijfsduur, terwijl het verblijf te Antwerpen en te Brugge meestal aanleiding geeft tot 1, 2 of 3 overnachtingen.

Een laatste structureel gegeven betreft de spreiding van de toeristische vraag in de tijd. Zowel de Kust als de Kempen vertonen een bijzonder sterk geconcentreerde vraag tijdens de twee hoogseizoenmaanden¹⁶. Daarentegen is de vraag te Brugge en vooral te Antwerpen veel gelijkmatiger verdeeld over het jaar (cfr tabel 8).

Dit blijkt ook uit de berekende concentratie-indexcijfers van Gini¹⁷ die de concentratiegraad van de toeristische vraag weergeven: Kust (0,60), Kempen (0,45), Brugge (0,32) en Antwerpen (0,10).

Een schets van het dagtoerisme in Vlaanderen

Informatie omtrent de betekenis en de structuur van het dagtoerisme bezit meestal een precair karakter. Het

reeds vermelde WES-onderzoek laat toe, binnen de perken van de aangehouden definitie, een globaal beeld te verschaffen van het dagtoerisme in Vlaanderen. Dit onderzoek beperkt zich evenwel tot de daguitstappen van de Belgische bevolking, zodat informatie omtrent de daguitstappen van buitenlanders naar België ontbreekt.

Op basis van het WES-onderzoek 1982 werden 13,1 miljoen dagtochten van Belgen genoteerd: waarvan 1,6 miljoen in het buitenland en 11,5 miljoen in België. Ruim 70% van de dagtochten in België, hetzij 8,3 miljoen, waren op het Vlaamse land georiënteerd. Tabel 9 en figuur 2 geven een overzicht van de ruimtelijke verdeling van de dagtochten over het Vlaamse land.

Deze gegevens bevestigen dat niet alleen het ver-

(16) De resultaten voor de Kempen zijn nog erg geflatteerd door de sterke invloed van Erperheide, dat door een uitgesproken produkt- en prijspolitiek een bijzonder gelijkmatige spreiding realiseert.

(17) Het door Gini voorgestelde concentratie-indexcijfer C is gelijk aan tweemaal het concentratievlak op de Lorenzgrafiek. Dit concentratievlak is de oppervlakte beschreven tussen de Lorenz-kurve en de bissectrice. Als oppervlakte-eenheid wordt de totale oppervlakte van het vierkant genomen. Dit houdt meteen in dat $0 \leq C \leq 1$. Is $C = 0$, dan valt de Lorenz-kurve samen met de bissectrice: in dergelijk geval is er een perfecte spreiding. Hoe meer C nadert naar 1, hoe groter de concentratie van de overnachtingen.

Tabel 7: Indeling van de overnachtingen in Vlaanderen, naar logiesvorm, 1982

Logiesvorm	Kust	Kempen	Antwerpen	Brugge	Vlaanderen
Huurappartement en -villa	49,8	29,9	0,0	0,0	40,2
Camping	24,2	50,4	4,6	5,8	28,5
Hotel en pension	11,0	3,4	95,4	79,2	16,6
Sociaal toerisme	7,8	14,0	0,0	11,3	8,5
Vakantiekolonies	6,2	2,3	0,0	3,7	5,2
Totaal (a)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

(a) Inklusief kuurinrichtingen.

Bron: NIS, Statistiek van het Toerisme en het Hotelwezen, 1982.

Tabel 8: Indeling van het aantal overnachtingen in Vlaanderen, per maand, 1982

Maand	Kust	Kempen	Antwerpen	Brugge	Vlaanderen
Januari	0,5	2,9	5,6	1,8	0,9
Februari	0,6	2,8	6,4	3,3	1,4
Maart	1,1	3,3	7,5	4,7	1,9
April	7,1	4,0	8,8	9,9	6,6
Mei	8,3	9,5	10,1	10,6	8,9
Juni	9,6	8,6	8,8	10,9	9,5
Juli	32,1	30,0	10,8	16,7	30,1
Augustus	28,9	21,6	9,6	16,7	26,5
September	7,8	7,0	9,5	10,5	7,9
Oktober	1,5	3,6	9,2	8,4	2,4
November	1,0	3,3	7,4	3,5	1,8
December	1,5	3,4	6,3	3,0	2,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: NIS, Statistiek van het Toerisme en het Hotelwezen, 1982.

blijfstoerisme, maar ook het dagtoerisme bijzonder sterk op de Belgische Kust geaxeerd is. Daarnaast vormen Antwerpen, Genk, Houthalen-Helchteren, Kasterlee-Lichtaart, Brugge, Ieper, Heuvelland en Gent

de belangrijkste sekundaire attractiepunten. Het zal de aandachtige lezer niet ontgaan dat, in meerdere gevallen, het belang van bepaalde steden verbonden is met de aanwezigheid van een groot recreatiebedrijf.

Tabel 9: De bestemming van de dagtochten van de Belgische bevolking, 1982

Bestemming	In % van alle dagtochten	In % van alle dagtochten naar Vlaanderen
West-Vlaanderen	55,7	79,3
Belgische Kust	51,5	73,3
Overig West-Vlaanderen	4,2	6,0
Oost-Vlaanderen	2,2	3,1
Antwerpen	6,7	9,6
Limburg	4,6	6,6
Vlaams Brabant	1,0	1,4
Overig België	17,8	—
Buitenland	12,0	—
Totaal	100,0	100,0

Bron: WES-enquête 1982.

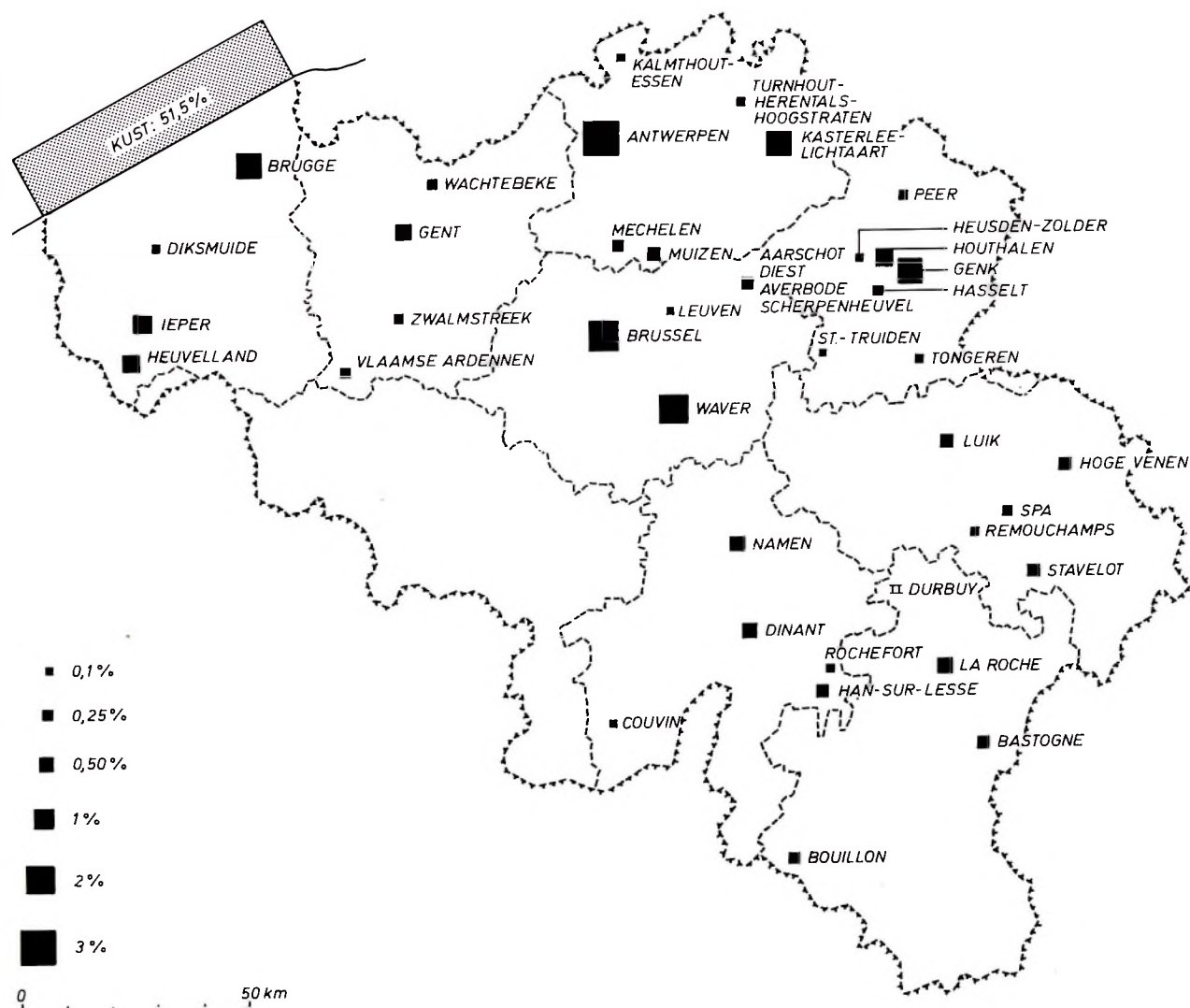

Fig. 2. Overzicht van de belangrijkste binnenlandse bestemmingen van de daguitstappen van de Belgische bevolking, 1982.

Ekonomische evaluatie van het toerisme in Vlaanderen

Na voorgaande struktuurschets van het verblijfs- en eendagstoerisme in Vlaanderen, zal gepoogd worden deze gegevens economisch te vertalen. Rekening houdend met de verregaande onderschatting van de werkelijkheid door de NIS-gegevens, zal een raming worden uitgevoerd aan de hand van het voormelde WES-onderzoek 1982, aangevuld met eigen schattingen. Zonder in detail te treden leidt dit tot volgende resultaten inzake het verblijfstoerisme in Vlaanderen:

Omschrijving	Overnachtingen (×1 mln)	Bestedingen (×1 mld fr.)
Vakanties van Belgen	22,4	11,2
Betaalde WE-vakanties van Belgen	1,4	1,3
WE-vakanties van Belgen in tweede verblijven	5,2	1,7
Overnachtingen van buitenlanders in België	7,5 (a)	6,0 (a)
Verblijfstoerisme in Vlaanderen	36,5	20,2

(a) Geraamd.

Deze berekeningen stellen het geraamd aantal overnachtingen in Vlaanderen op 36,5 miljoen, hetgeen schril afsteekt bij het officiële NIS-overnachtingscijfer van 21,8 miljoen. Weliswaar dient hierbij aangegeven dat de NIS-cijfers de verblijven bij familie en vrienden en in tweede woningen niet in aanmerking nemen.

Deze 36,5 miljoen overnachtingen brengen in Vlaanderen een uitgavenstroom van circa 20 miljard frank met zich mee.

Het WES-dagtochtenonderzoek 1982 reveleerde circa 8,3 miljoen daguitstappen van Belgen naar Vlaanderen. Raamt men het aantal daguitstappen van buitenlanders naar België op 1 miljoen en de gemiddelde bestedingen per dagtocht op 400 fr., dan bedraagt de uitgavenstroom uit hoofde van dagtochten naar Vlaanderen circa 3,7 miljard frank.

Samengevat kan men stellen dat het verblijfs- en dagtoerisme in Vlaanderen een uitgavenstroom van circa 24 miljard frank tot stand brengt. Hierbij dient wel overwogen dat een belangrijk gedeelte van de rekreative uitgaven niet gevat worden in de door ons aangehouden beperkte notie van dagtoerisme.

Enkele economische bespiegelingen omtrent de ontwikkeling van het toerisme in Vlaanderen

Bij een terugblik op de recente ontwikkelingen van de toeristische markt, kan men ongetwijfeld gewagen van een erg gunstige evolutie van het toerisme naar Vlaanderen. Nadat in 1976, mede onder invloed van de erg gunstige weersomstandigheden, een topseizoen werd gerealiseerd aan de Kust, viel de toeristische aktiviteit in de periode 1976-79 met 15% terug. Deze terugval was in hoge mate het gevolg van de ontwikkeling van de marktprijzen.

De prijzen van de meeste logiesvormen en van de restauratie waren bijzonder snel en soms exorbitant gestegen; dit gedragen door de algemene inflatiegolf, de regeringsmaatregelen inzake het invoeren van het zegelrecht en het verhogen van de BTW en het niet te ontkennen gebrek aan prijsbeheersing in de sektor. Deze prijsstijgingen waren meestal hoger dan in de meeste konkurrente toeristische gebieden. Gesteund door het ongedaan maken van de prijsverhogende overheidsbelastingen (zegelrecht, BTW), door een voor het binnenlands toerisme gunstige wisselkoersevolutie en door positieve respons van de sektor t.a.v. de oproep tot prijsbeheersing, werd nadien een gunstige prijsverhouding ten opzichte van het buitenland bereikt.

Deze ontwikkeling kan kernachtig geïllustreerd worden door de vaststelling dat de gemiddelde prijs van een huurwoning aan de Kust over de periode 1978-83 met slechts 25% is toegenomen, terwijl bij een doorsnee touroperator een reis naar Spanje over dezelfde periode met circa 65% is gestegen. Het prijseffekt, versterkt door de invloed van de crisis, heeft een duidelijke weerslag teweeggebracht. Over de periode 1978-83 steeg de WES-toeristische index Kust en Achterland met ruim 20%. Ook in de Kempen waait duidelijk een gunstige wind. De vestiging van Erperheide heeft het aanschijn van het Limburgs toerisme dominerend beïnvloed en een psychologisch élan teweeggebracht. Ook in Limburg kan men gewagen van een uitstekend seizoen 1983, waarin — evenals aan de Kust — vooral het dagtoerisme een bijzonder goede beurt maakte.

Samenvattend zou men kunnen stellen dat de gunstige ontwikkeling van de toeristische vraag naar Vlaanderen in grote mate het gevolg is van de samenloop van een gunstige prijsontwikkeling en de economische crisis (via de faktor afstand wordt het binnenlands toerisme in de hand gewerkt).

Het recente WES-onderzoek bevestigt de kwasi universele invloed van de crisis op het vakantiegedrag van de bevolking in diverse landen¹⁸: totnogtoe werd de vakantieparticipatie van de bevolking weinig geïmpakteerd door de crisis, maar door het inkrimpen van de afstand, het verkorten van de verblijfsduur, het verleggen naar goedkopere logiesvormen en het vermindern van de extra-uitgaven worden de vakantiebestedingen teruggeschroefd.

Kan de zorg van de overheid en de private sektor voor het prijsbeleid in de toeristische sektor geloofd worden, dan mag de huidige situatie geen aanleiding geven tot euforie. Inderdaad, men zou kunnen stellen dat de gunstige ontwikkeling in Vlaanderen in zekere mate is tot stand gekomen ondanks de toeristische sektor. De bestaande onduidelijkheid omtrent de structuur van de toeristische overheidssektor en de nog onvoldoende samenwerking tussen overheids- en private sektor beletten een konsekvent en coherent toeristisch beleid.

Het ligt in de lijn van de verwachtingen dat de geschetste ontwikkelingen van de toeristische markt zich in de volgende jaren nog verder zullen doorzetten. Een verdere oriëntatie op het binnenlands toerisme lijkt, voor zover de nodige prijsbeheersing aan de dag kan gelegd worden, te verwachten.

(18) Cfr A. Koch, *Tourist development in the light of changed economic situation*, AIEST, St.-Gallen, 1983.

Die groei kan evenwel afgeremd worden, omdat het niet onmogelijk lijkt dat bij een verdere inkrimping van het reëel inkomen van de bevolking, uiteindelijk ook de vakantieparticipatie zal afnemen. De Kust heeft tijdens het hoogseizoen vrijwel zijn verzadigingsniveau bereikt. De intentie om het toerisme in Vlaanderen meer ruimtelijk te spreiden is in de praktijk niet makkelijk te realiseren. Het lange-termijngedrag van de Belgische vakantieganger illustreert duidelijk dat in het alternatief binnenland-buitenland, vooral de Kust — gezien de sterke voorkeur van de Belgen voor kustvakanties — rechtstreeks in concurrentie staat met het buitenland. Een aanzienlijke ombuiging van een additionele vraag voor de Kust tijdens het hoogseizoen naar andere toeristische centra in Vlaanderen lijkt niet gemakkelijk realiseerbaar.

In deze kontekst lijkt het probleem van de uitgesproken concentratie van de toeristische vraag naar Vlaanderen op het hoogseizoen nog steeds een kernprobleem. Struktureel is dit slechts oplosbaar via het doorvoeren van een vakantiespreidingsformule in België, die de spreiding van de vraag rondom het hoogseizoen kan realiseren.

Sekundair kunnen doorgedreven marketinginspanningen op de 'off-season' periode en een veel sterkere prijsdifferentiatie van de privé-sektor enige verbetering teweegbrengen.

De huidige gunstige ontwikkeling van het toerisme in Vlaanderen mag geen reden zijn om de bestaande knelpunten te negeren.

Rodenbach

Een fris bruintje... pittig en apart

Brouwerij RODENBACH
8800 Roeselare
(051) 20 28 31

Investeer nu in uw eigen bedrijf en betaal straks minder belastingen.

Als u niet over voldoende eigen middelen beschikt, kunnen wij u helpen.

Bel ons voor een afspraak. Wij komen u graag uitgebreid informeren over het nieuwe systeem van investeringsaftrek en over de kredietvorm die het interessantst is voor uw investeringen.

Komt u in aanmerking voor een rentetoeelage dan zullen wij uw dossier samenstellen en inleiden bij de bevoegde instanties.

KREDIETBANK
Service begint bij het betere onthaal.